

Ankara Büyükşehir Belediyesinin Mali Yapılanması Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Financial Structure of Ankara Metropolitan Municipality

Serap GÜL KIR

Dr. Arş. Gör., Hitit Üniversitesi,

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,

serapgulkir@hitit.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-5112-6039>

Makale Başvuru Tarihi: 04.09.2024

Makale Kabul Tarihi: 28.03.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Ülke sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların ortak ve yerel ihtiyaçlarını halka daha yakın birimler olan yerel yönetimlerin karşılaması kaynak tahsisi ve etkinlik açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda gerek Türkiye’de gerekse dünyada kamu hizmetlerinin sunumunda mahalli idarelerin rolü sürekli artmaktadır. Yerel hizmetin sunumunda mahalli idare birimi olan belediyelerin rolü oldukça fazladır. Kentleşmenin meydana getirdiği sorunlar büyük kentlerin yönetilmesi ile ilgili farklı yönetim modeli arayışı içine girilmesine sebep olmuş ve büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. Mali yönden güçlü olmaları gereken büyükşehir belediyeleri ülkenin mali yapısı açısından oldukça önemlidir. Çalışma son kanun değişiklikleri kapsamında Ankara büyükşehir belediyesinin mali yapısını incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada ilk olarak büyükşehir belediyelerinin tarihsel süreci ve son yasa değişiklikleri kapsamında mali yapısı incelenmiştir. 6360 sayılı yasanın getirdiği düzenlemelerle büyükşehir belediyelerinin mali yapısı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ankara Büyükşehir belediyesinin tarihsel sürecine değinildikten sonra 2012-2023 yılları arasında mali yapı incelenmiştir. Bu bağlamda gelir gider karşılaştırması yapılarak büyükşehir belediye büççesinde en fazla paya sahip kalemler ve finansman açıklarının nasıl karşılandığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Büyükşehir Belediyesi,

Ankara Büyükşehir Belediyesi,

Mali Yapı,

ABSTRACT

It is important in terms of resource allocation and efficiency that local governments, which are units closer to the public, meet the common and local needs of citizens living within the borders of the country. In this context, the role of local governments in the provision of public services both in our country and in the world is constantly increasing. The role of municipalities, which are local government units, in the provision of local services is quite high. The problems caused by urbanization have led to a search for a different management model for the management of large cities, and metropolitan municipalities have been established. Metropolitan municipalities, which must be financially strong, are very important in terms of the country's financial structure. The study aims to examine the financial structure of Ankara Metropolitan Municipality within the scope of recent law changes. In the study, the historical process of metropolitan municipalities and their financial structure within the scope of recent law changes were first examined. The financial structure of metropolitan municipalities was tried to be strengthened with the regulations brought by Law No. 6360. After mentioning the historical process of Ankara Metropolitan Municipality, the financial structure between the years 2012-2023 was examined. In this context, income and expenditure comparisons were made and the items with the largest share in the metropolitan municipality budget were examined.

Keywords:

Metropolitan Municipalities,

Ankara Metropolitan Municipalities,

Financial Structure,

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): GÜL KIR, Serap (2025), “Ankara Büyükşehir Belediyesinin Mali Yapılanması Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, S.8(1), ss.237-256, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1543517>

1. GİRİŞ

Kentlerin yönetimi her geçen gün önemini daha çok arttırmaktadır. Dünya nüfusu kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yoğun göçler oluşturmaktadır. Bu durum yeni kentlerin kurulmasına ve mevcut kentlerin de büyümesine ve yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Kentlerin çekici ve kırsalın itici nedenlerine bağlı olarak bu nüfus hareketi devam etmektedir. Bu durum, kent yönetimlerinin önemini arttırmakta ve yeni yönetim anlayışlarının gelişmesine neden olmaktadır.

Kentlerde yaşanan yoğunlaşmalar ve hızlı büyüme birçok sorunun da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Büyüyen ve gelişen kentlerde kentleşme, imar, kalkınma, konut, çevre, sosyal hizmetler, altyapı, planlama gibi alanların ihtiyacı karşılayabilecek şekilde yönetilebilmesi önemli bir sorun olmuştur. Hızlı kentleşme süreci ülkelerin yeni şehir yönetim uygulamaları arayışlarına girmesine ve mevcut yönetim yapılarını dönüştürerek geliştirmeye çalışmalarına neden olmuştur (Oktay, 2020:2).

Kentlerin artan yükü, kent yönetimlerinin sorumluluklarının da artmasına neden olmuştur. Bu durum merkezi idarenin taşra yönetimleri karşısında yerel yönetim birimlerinin etkinlik ve görevlerinin/yetkilerinin artmasıyla sonuçlanmıştır. Kentlerdeki alt/üst yapı, imar, planlama, ulaşım, rekreasyon, enerji, hava kirliliği, sosyo-kültürel ve ekonomik hizmetlerin genel olarak merkezi idarenin görev alanından zaman içinde yerel yönetimlere devredilmesine neden olmuştur.

Fiziksel ve demografik olarak büyüyen kent, kendi sorunlarını da büyütüştür. Kent halkının kamusal hizmetlerden beklentileri zamanla değişmiştir. Böylelikle bu hizmetlerin etkin, verimli ve optimal bir şekilde sunulması için yeni yönetim araçlarına ve modellerine ihtiyaçlar duyulmuştur. Kamu hizmetlerinin sunumu ve standartlarının geliştirilmesi kendi içinde özel bir alan oluştururken, bunların finanse edilmesi de yine bir başka önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Kamu hizmetlerinin sunulması, başta insan kaynakları olmak üzere birçok fiziksel ve teknolojik aracın varlığına ihtiyaç bırakmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi de finansal kaynaklar ile mümkün olabilmektedir. Kent yönetimleri için kamu hizmetlerini sunmak kadar bu hizmetlerin sunumu için finansal kaynak bulmak ta önemli bir konudur. Bu nedenle yerel yönetimlerin mali yapılarının güçlendirilmesi, finansal kaynaklarının artırılması, gelir-gider dengelerinin oluşturulması ve etkin bir bütçeleme yapılabilmesi gibi hususlarda sürekli araştırmalar yapılmaktadır.

Elbette ki her kentin ihtiyaçları ve miktarları ile bunların sunumu ile ilgili standartlar her zaman aynı olmamaktadır. Sosyo-kültürel ve demografik özelliklere göre bazı farklılaşmalar her zaman yaşanabilmektedir. Ancak farklılaşmanın temelinde, asıl olarak kentlerin ölçeklerinin yani büyüklüklerinin olduğu görülmektedir. Ülkeere göre farklı adlar altında farklı kent yönetim modelleri uygulanıyor olsa da dünya genelinde en yaygın olan kent yönetim modeli “*belediyeler*” olduğu bilinmektedir.

Türkiye’de kent yönetimleri genel olarak bir yerel yönetim birimi olan “*belediyeler*” aracılığıyla yapılmaktadır. 1855 yılında İstanbul Şehremanetinin kurulması bu alandaki ilk uygulamadır. Günümüze kadar birçok mevzuat değişikliğine bağlı olarak belediye yönetimleri önemli bir gelişme göstermiş, köklü değişim ve dönüşümlere uğramıştır. Ülke anayasaları ile ülkenin yönetim modeli oluşturulmuş, kanunlar ile de bu modeller detaylandırılmıştır. Türkiye’de yürürlükte olan 1982 Anayasasında ülkenin yönetim modeli “*merkezi yönetim*” ve “*yerinden yönetim*” olarak iki temel gruba ayrılmıştır. Türkiye’de yerinden (adem-i merkezi) yönetimler kendi içerisinde “*yer (coğrafi) yönünden yerinden yönetimler (yerel yönetimler - mahalli idareler)*” ve “*hizmet yönünden (fonksiyonel) yerinden yönetimler (kamu kurumları - hizmet kuruluşları)*” olarak ikiye ayrılmaktadır. Anayasanın 127’inci maddesi ile Türkiye’de yerel (mahalli) düzeydeki müşterek (ortak) ihtiyaçların karşılanması amacıyla, merkezi yönetim (devlet) dışında, karar organları seçim ile iş başına getirilen yerel yönetimler (mahalli idareler) kurulmuştur. Anayasanın 127’inci maddesi gereğince yerel yönetim birimlerinin sayısı ve türleri belirlenmiştir. Türkiye’de yerel yönetim birimleri; “*il (özel) idaresi*”, “*belediye idaresi*” ve “*köy idaresi*” olmak üzere üç farklı gruba ayrılmaktadır (Mecek ve Doğan, 2015:225; Mecek ve Atmaca, 2020:2070-2071).

Anayasanın 127’nci maddesinde “*...Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir*”, hükmü düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile ayrı bir yerel yönetim birimi ihdas edilmemektedir. Bu madde ile mevcut yerel yönetim birimleri hakkında ilgili kanunlarında belirtilen genel hususlardan ayrı olarak ihtiyaca göre bazı özel düzenlemelerin yapılabileceği yani mevcut yönetim türünden farklı bazı özel yönetim biçimlerinin uygulanabileceği belirtilmektedir. Türkiye’de bu fıkranın tek uygulaması “*büyükşehir belediyeleri*”dir. Bir yerel yönetim birimi olan belediyelerin “*büyük yerleşim merkezleri*” haline gelmesi halinde

5393 sayılı "*Belediye Kanunu*" hükümlerinden ayrı olarak 5216 sayılı "*Büyükşehir Belediyesi Kanunu*" hükümlerine tabi olan özel bir yönetim biçimi getirilmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki büyükşehir belediyeleri bir belediye idaresi alt türüdür. Belediyelerden ayrı ve farklı bir yerel yönetim birimi değildir. Belediye idarelerinin özel bir uygulama şeklidir (Mecek ve Atmaca, 2020:2071-2072).

Türkiye’de 1950’li yıllarda göç dalgaları ve kentlerin büyümesi sonucu ortaya çıkan sorunlar, büyükşehir yönetiminin gündeme gelmesinin temel nedenleridir. 1960’larda büyük ölçekli şehirler için model arayışları başlamıştır (Oktay, 2020:2). Buna rağmen büyükşehir belediyelerinin yönetimi ile ilgili bu yıllarda somut bir adım atılamamıştır. 1984 yılında 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası yürürlüğe girmiştir. Böylece ilk büyükşehir belediyeleri oluşturulmuştur. Türkiye’de büyükşehir belediye sistemi, büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeleri ve merkezi yönetimle ilişkilerini, kuruluşlarını, sınırlarını, organlarını, organlar arası ilişkilerini, görevlerini, sorumluluklarını, yetkilerini, teşkilatını, personelini, bağlı kuruluşlar ve şirketlerini, bütçesini, gelir ile gider kaynaklarını kapsamaktadır (Aygün Koza ve Şataf, 2019:143; Özgür ve Yavuzçehre, 2016:908).

Dünyada yaşanan küreselleşme olgusu toplumsal ihtiyaçları değiştirmiştir. İhtiyaçlarda meydana gelen bu değişiklikler ülkeleri etkilemiştir. Ülkelerin yönetiminde bulunan hükümetler kanun değişiklikleri ve yeni yasalar çıkartarak bu ihtiyaçları giderme yoluna gitmişlerdir. Türkiye’de de bu kapsamda yeni yasalar çıkarılmıştır. 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı kanun ilk büyükşehir belediye kanunudur. Bununla birlikte 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu yürürlükten kaldırılarak, 2004 tarihinde kabul edilen 5216 sayılı "*Büyükşehir Belediyesi Kanunu*" yürürlüğe konmuştur. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ölçek ve nüfus kriteri açısından yenilikler getirmiştir. Son olarak 6360 sayılı "*On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*" 12.11.2012 tarihinde kabul edilmiştir. Ancak 6360 sayılı kanun, 30 Mart 2014 tarihli mahalli idare seçimleri sonrasında yürürlüğe girerek uygulanmaya başlanmıştır. 2014 yılında toplam büyükşehir belediyesi sayısı 30’a ulaşmıştır (Aygün Koza ve Şataf, 2019:143; Özgür ve Yavuzçehre, 2016:90).

Büyükşehirler, belediyelere göre daha fazla nüfus yoğunluğuna ve etkileşimlere sahiptirler. Bu nedenle de küçük ölçekli belediyeler ile her ne kadar birçok benzer soruna sahip olsalar da bir o kadar da farklı sorunlara sahiptirler. Daha büyük bir coğrafi alana ve nüfus popülasyonuna hizmet sunmaktadırlar. Yine kendi içerisindeki alt kentler (ilçe – kasaba) ile bütünleşmiş bir kent yaşamlarına sahiptirler. Bu durum da büyükşehirler için diğer belediyelerden farklı bazı özel uygulamaların olmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Elbette bu durum kendisini mali planlamalarda da göstermektedir. Kamu hizmetlerinin finansmanın sağlanması, ilgili finansal kaynakların etkin bir şekilde planlanması ve yönetilmesi bugün kamu maliyesinin önemli bir alanını oluşturmaktadır.

Genelde belediyeler, özelde ise büyükşehir belediyeleri hizmet kalitelerinin yanı sıra mali/finansal performanslarını da ortaya koymak zorundadır. Bu durum, belediye mali programlarının, bütçelerinin, gelir kaynaklarının, gider kalemlerinin vd. unsurlarının ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Her belediye kamu hizmetlerine finansal kaynaklar oluşturabilmek, mali kaynaklarını etkin kullanabilmek, mali performanslarını hukuk ve kamuoyu denetiminden başarılı bir şekilde geçirebilmek için gayret göstermektedirler. Tüm bunlar, belediyelerin mali raporlarını ve tablolarını önemli hale getirmektedir. Hukuki olduğu kadar siyasi bir durumun da var olması bu mali raporların, programların, tabloların ve değerlendirmelerin incelenmesini ve karşılaştırmalar yapılmasını çok daha önemli kılmaktadır. Bu da akademik yazında konunun her geçen gün daha çok incelenmesine katkı sağlamaktadır.

Çalışmada, Ankara Büyükşehir Belediyesinin 2012 - 2023 yıllarına ait gelir - gider bütçesi karşılaştırılmıştır. Başlangıç tarihinin 2012 yılı seçilmesindeki temel neden, büyükşehirlerin görev sahasının bu yıl tüm il geneli olacak şekilde genişletilmesi ve birçok mevzuatsal yenilikler yapılmasıdır. Yeni büyükşehir modelinin incelenmesi esas alındığı için daha önceki yıllara ait veriler dikkate alınmamıştır. Çalışmada ayrıca literatür incelemesi yapılmış ve ilgili yıllara ait faaliyet raporları ve bütçe kesin hesapları incelenmiştir. 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası kapsamında ekonomik sınıflandırmaya göre Ankara Büyükşehir Belediyesinin gelir - gider bütçesinin analizi literatüre katkı açısından önem arz etmektedir. İki kısımdan meydana gelen çalışmanın ilk kısmında büyükşehir belediyelerinin tarihsel süreci ve büyükşehir belediyesinin mali yapısı ele alınmaktadır. İkinci kısımda ise Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin mali yapılanması faaliyet raporları ve Sayıştay denetim raporları baz alınarak incelenmiştir. Bu haliyle Ankara Büyükşehir Belediyesindeki mali değişimler ve güncel durum genel olarak değerlendirilmiştir.

2. TÜRKİYE’DE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Kent sayısının ve nüfusunun artması olarak tanımlanan kentleşme, bilhassa gelişmekte olan ülkelerde daha hızlı artış göstermektedir. Bu artışta nüfusun daha hızlı artması ve bireylerin hareketliliği önemli yer tutmaktadır. Kentleşmenin hızlanması bazı olumsuzlukları beraberinde getirmiştir. Belediye ve kent merkezleri dışında düzensiz ve plansız gelişmeler bunlardan bazılarıdır. Yaşanan olumsuzluklar büyük kentlerin yönetilmesi ile ilgili özel model arayışlarına sebep olmuştur (Varcan, 2013:6).

1980’li yıllarda tüm dünyada merkeziyetçi yaklaşımların yerel hizmetlerin sunulmasında tıkanıklıklara yol açması sebebiyle büyük yerleşim yerleri için farklı yönetim modeli arayışı başlamıştır. Bu problemin çözülmesi için yerel halkın yönetime daha geniş ve etkin katılımının sağlanması, hizmet sunumunda etkinlik ve verimliliğin artırılması kapsamında yoğun çabalar başlatılmıştır (Öner, 2006:249). Türkiye’de kırsal kesimlerden kentlere göçün meydana getirdiği sorunların çözülmesi ve büyük şehirlerin daha etkili yönetilmesi gibi konularda 1960’lı yılların ortalarından itibaren büyükşehirlerle ilgili bir arayış dönemi içine girilmiştir. Büyükşehir belediye modeli 1984 yılında uygulanmaya başlanmıştır (Arıkboğa, 2013:50-51; Oktay, 2020:19).

Büyükşehir belediyesi modelinin esas mantığı, yerel hizmetlerin sunumunda kendi içinde koordineli olarak çalışan bir üst yapı yapı oluşturmaktır. Bu yapı sayesinde alt kademede sunulamayan veya sunulması ile ilgili engel bulunan durumlarla ilgili metropol alan hizmetlerini gerçekleştirmek amaçlanmıştır. Alt basamak birimler tarafından metropol alan ölçeğindeki hizmetleri üstlenmek ölçek ekonomileri nedeniyle rasyonel değildir. Büyükşehir belediyeleri bu hizmetleri üstlenmek amacıyla oluşturulmuştur (Azaklı ve Özgür, 2005:315). Büyükşehir kavramı Türkiye’de 1960’lı yıllarda girmiştir. İkinci Dünya savaşı sonrası hem Türkiye’de hem dünyada yaşanan sosyoekonomik değişimler hızlı kentleşmeyi ortaya çıkarmıştır (Öner, 2006:249). Fakat 1980’li yıllara kadar büyük şehirlerin yönetimi ile ilgili somut bir adım atılamamıştır (Yetkin, 2020:5).

Temeli 1982 Anayasası’na dayanan büyükşehir belediye sistemi ile ilgili Anayasası’nın 127. maddesinde yer alan “*Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir*” hükmü kapsamında 3030 sayılı yasa ile büyükşehir belediyelerinin yasal zemini oluşturulmuştur. 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı kanun ilk büyükşehir belediye kanunudur. Büyükşehir belediye idaresinin kurulabilmesi için belediye sınırlarında birden çok ilçenin olması gerekmektedir. Birden fazla ilçenin olmaması durumunda öncelikle merkezi idarenin en az iki ilçe kurması gereklidir (Ulusoy ve Akdemir, 2012:299). Böylece ilk büyükşehir belediyeleri oluşturulmuştur. Bu yasayla birlikte üç il (*İstanbul, Ankara, İzmir*) merkezinde büyükşehir belediyeleri kurulmuştur. İstanbul, Ankara ve İzmir il merkezleri ilk defa birden fazla ilçe belediyesinin kuruluşuna tanık olmuştur (Arıkboğa, 2013:57).

Büyükşehir belediyelerinin yönetim yapısı, hukuki statüsü ve görevlerinin düzenlendiği 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 1984 yılında yürürlüğe girmiştir. Geçmişte tecrübesi bulunmayan 3030 sayılı kanunla uygulamaya geçilen bu sistem; görev ve yetki dağılımında objektif kriterlerin bulunmaması, yönetim kademelerinde işbirliği kurma mekanizmalarındaki eksiklikler, büyükşehir belediyelerinin alt kademede belediyeler üzerinde kesin bir egemenliğinin olmaması, büyükşehir kapsamında bir planlama ve koordinasyon olmaması ve belediyelerin büyüklüklerinin birbirinden çok farklı olması gibi nedenlerle uygulamada birtakım eksiklikleri ve sorunları beraberinde getirmiştir. Bu durum hizmetlerin olumsuz etkilenmesine ve kaynakların etkin olmayan bir şekilde kullanılmasına yol açmıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2012:299-300).

Hakkındaki tüm eleştirilere rağmen 3030 sayılı yasa ile uygulanmaya başlanan büyükşehir belediye modeli ve mevzuat hükümleri 20 yıl boyunca uygulanmıştır. 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu yürürlükten kaldırılarak, 2004 tarihinde kabul edilen 5216 sayılı “*Büyükşehir Belediyesi Kanunu*” getirilmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası 10.07.2004’te TBMM’de kabul edilmiş ve 23.07.2004’te Resmi Gazetede ilan edilerek yürürlüğe girmiştir. Böylece 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası yürürlükten kaldırılmıştır (Öner, 2006:260). 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası ölçek ve nüfus kriteri açısından yenilikler getirmiştir. 5216 sayılı yasa bir dizi niteliksel değişimi öngörmüştür (Arıkboğa, 2013:58-59);

- Büyükşehir belediyesinin sınırları genişletilmiştir.
- Büyükşehir sınırları içinde yer alan bütün belde belediyeleri büyükşehir belediye sistemi içine alınmıştır. Böylece belde belediyeleri de büyükşehir disiplini içine alınarak şehrin imar bütünlüğünün bozulması önlenmek istenmiştir.

- Kuruluş bağlamında getirilen bir diğer niteliksel değişim, büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için 750 bin nüfus eşliğinin benimsenmiş olmasıdır. Bu nüfus eşliği, 2012'deki radikal yasal düzenlemenin arka plandaki sebebini oluşturacaktır.

2012 tarihli 6360 sayılı Kanunla Türkiye'nin idari (yönetmel) yapısı üzerinde köklü değişikliklere gidilmiştir. Merkezi yönetim birimlerinden olan ve her geçen gün etkinliğini kaybeden "*bucak*" idaresi büyükşehirlerde, sonrasında ise tüm ülkede tamamen kaldırılmıştır. Ayrıca büyükşehir belediyeleri için, il mülki sınırları içerisinde toplam 750 000 nüfusa sahip olma şartı getirilmiştir. Bu düzenleme ile büyükşehir belediyesi sayısında artış söz konusu olmuştur. Kanunun yürürlüğe girmesiyle büyükşehir belediyesi olan il sayısı 29'a çıkmıştır. 14.03.2013 tarihinde kabul edilen 6447 sayılı Kanun ile de "*Ordu İli*" büyükşehir statüsü kazanarak mevcut büyükşehir sayısı 30'a çıkmıştır (Mecek ve Atmaca, 2020:2072).

6360 sayılı Kanunla büyükşehir belediye yönetimlerini daha etkin bir görünüme büründüren yeni bir uygulama modeli oluşturulmuştur. Özellikle siyasal ve yönetsel anlamda önemli değişiklikler yapılmıştır (Yılmaz, 2018:4366). Kanunla büyükşehir belediyesi sınırı, il mülki sınırı olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Büyükşehir belediyesi içerisinde daha önce mevcut olan "*ilk kademe belediyeleri*" ve "*kasaba belediyeleri*" tüzel kişiliklerini kaybederek bağımsız (ayrı bir tüzel kişiliğe sahip) bir yerel yönetim birimi olmayan "*mahalle*" dönüştürülmüştür. Büyükşehir belediyesi olan illerdeki "*il özel idareleri*" kaldırılmış; "*köy*" tüzel kişiliklerine ise son verilerek buradaki köyler "*mahalle*" ye dönüştürülmüştür (Mecek ve Atmaca, 2020:2072). Türkiye'de yerel yönetimler ve il yönetimiyle ilgili önemli değişiklikler getiren bu kanunun bazı maddeleri yayın tarihinde yürürlüğe girerken bazıları ise Mart 2014 yerel seçimlerin akabinde yürürlüğe girmiştir (Parlak, 2015:129; Aygün Koza ve Şataf, 2019:144).

5216 sayılı Kanununun 28. maddesinde "*Belediye Kanunu ve diğer ilgili kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri ilgisine göre büyükşehir ve ilçe belediyeleri hakkında da uygulanır*", hükmüne yer verilmiştir. Bu hüküm ile 5216 sayılı Kanuna aykırı olmamak kaydıyla, büyükşehir belediyelerinde de 5393 sayılı Belediye Kanununun uygulanması söz konusu olmuştur. Bu durum 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun yerel yönetimlerle ilgili diğer kanunlara oranla çok daha kısa (33 madde) olmasının sebebini ortaya koymaktadır (Mecek ve Doğan, 2015:233). Bu bilgiler ışığında büyükşehir belediyelerinin birincil (asıl) olarak 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu hükümlerine tabi olduğu; ikincil (tali) olarak da 5216 sayılı Kanunda düzenlenmeyen hususlar için de 5393 sayılı Belediye Kanunu hükümlerine tabi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Mecek ve Atmaca, 2020:2078).

3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN MALİ YAPISI

Üniter devletlerde merkezi yönetim, yerel yönetimlerin yapacakları hizmetlerde kullanacakları mali kaynakları yasa ile belirlemektedir. Aynı şekilde üniter devletlerde vergilendirme yetkisi genellikle merkezi yönetimin kontrolündedir. Bu nedenle yerel vergi ve harç oranlarının belirlenmesinde yerel yönetimlerin yetkisi oldukça kısıtlıdır (Egeli ve Diril, 2012:29). Büyükşehir belediyeleri, Emlak Vergisi haricinde vergilendirme yetkisine sahip olmamakla beraber vergi gelirlerinin büyük bir kısmını genel bütçe vergi gelirlerinden alınan paylardan ve büyükşehir belediye sınırları kapsamında yapılan genel bütçe vergi gelirleri üzerinden hesaplanan paylardan karşılamaktadır (Hatipoğlu, 2005:141). Emlak vergisi yerel yönetimler tarafından toplanmaktadır. Emlak vergisi gayrimenkuller üzerinden alınan bir servet vergisi olup sürekli alınmaktadır (Kılıçarslan ve Yavan, 2017).

Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin gelir paylaşımı sonucu elde ettiği gelirler, ilk olarak 1981 yılında Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkındaki Yasa ile düzenlenmiştir. Yasayla genel bütçe vergi gelirleri tahsilât toplamı üzerinden ilçe belediyelerine ayrılan paylardan Bakanlar Kurulu tarafından belirlenecek oranlar içinden ayrılarak İller Bankası tarafından gönderilecek %35 oranında payın büyükşehir belediyesi payı olacağı belirtilmiştir. İlâveten büyükşehir belediyeleri kendi sınırları içerisinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilât toplamı üzerinden %5 oranında pay almıştır. Bakanlar Kurulu'na bu oranı iki katına arttırma ve kanuni haddine indirme yetkisi tanınmıştır. Söz konusu payın %75'lik kısmının doğrudan ilgili belediye hesabına yatırılmasına, kalan %25'lik kısmının da büyükşehir belediyelerine nüfuslarına göre dağıtılmasına karar verilmiştir. Bu oran zaman içinde azalmakla beraber 5216 sayılı kanun ile tekrar %5'e çıkarılmıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2012:313-314).

15.07.2008 tarihinde 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkındaki Kanun ile pay ayrımı genişletilmekle beraber pay oranları ve pay dağıtım kriterlerinde değişiklikler olmuştur. 5779 sayılı kanuna göre genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının %2,50'lik kısmı büyükşehir ilçe belediyelerine pay olarak ayrılmakla beraber söz konusu payın %30'luk kısmı büyükşehir

belediye payıdır. Ayrılan %30'luk paydan kalan tutar nüfus kriterlerine göre dağıtılması için büyükşehir ilçe belediyelerinin hesabına İller Bankası tarafından aktarılmaktadır. Büyükşehir belediyeleri büyükşehir belediye sınırları içerisinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının %5'i oranında pay almaktadır. Söz konusu payın %70'lik kısmı doğrudan ilgili büyükşehir belediyesi hesabına aktarılmaktadır. Kalan %30'luk kısmı da büyükşehir belediyeleri arasında nüfus kriterlerine göre dağıtılmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2012:313-314).

6360 Sayılı Büyükşehir Yasası ile büyükşehir belediyelerinin mali ve iktisadi kaynakları ile ilgili oldukça mühim düzenlemeler yapılmıştır. Merkezi idarenin mahalli idarelere kaynak aktarımı ve bu kaynakların oransal dağılımı değiştirilmiştir. 6360 sayılı yasa öncesinde, merkezi idare tarafından, genel bütçe vergi gelirlerinden, mahalli idarelere çeşitli paylar aktarılmaktaydı. Genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının %2.85'i büyükşehir dışındaki belediyelere, %2.50'si büyükşehir ilçe belediyelerine ve %1.15'i il özel idarelerine ayrılmaktayken, 6360 sayılı Yasa ile genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının %1.50'si büyükşehir dışındaki belediyelere, %4.50'si büyükşehirlerdeki ilçe belediyelerine ve %0.5'i il özel idarelerine aktarılması öngörülmüştür. Kaynak aktarımlarında oransal farklılıklar 6360 sayılı yasa ve öncesi kıyaslandığında net olarak görülebilmektedir (Adıgüzel, 2012:169; Kalağan, 2018:600).

6360 sayılı kanunun getirdiği yeni düzenlemeye göre büyükşehir ilçe belediyeleri için tahsis edilen pay %2,50'den %4,5'e yükseltilmiştir. Bu payın %90'ı nüfus, %10'u ise yüzölçümü esas alınarak dağıtılacaktır. Yeni düzenleme ile büyükşehir belediyelerinin sınırları içinde toplanan genel bütçe vergi gelirlerinden alınan pay oranı %5'den %6'ya yükseltilmiştir. Özel tüketim vergisi haricinde, büyükşehir belediye sınırları içinde yapılan genel bütçe vergi tahsilâtı toplamından ayrılan %6'lık payın, %60'ı doğrudan büyükşehir belediyesine aktarılmaktadır. %40'lık kalan kısım ise %70'i nüfus, %30'u yüzölçümü esas alınmak üzere göre büyükşehir belediyelerine aktarılmaktadır. İlâveten büyükşehir belediyelerine genel bütçe vergi gelirlerinden aktarılan payda artış olduğunda, bu artış bir önceki yılın aynı ayında tahakkuk eden payın %20'sinden fazla olmayacağı, fazla olması halinde %20'den az artış oranına sahip olan büyükşehir belediyelerine bu oranı aşmamak üzere dağıtılması ile ilgili kısıtlamalar kaldırılmıştır. Bu durumda daha fazla verginin toplandığı kalabalık büyükşehir belediyeleri diğer büyükşehirlere göre avantaj sağlayacaktır (Agun ve Güler, 2017:895).

Türkiye'de belediyelerin öz gelirleri merkezi idareden aldıkları paydan daha azdır. Bütçe mali yapı içerisinde en önemli araçtır. Büyükşehir belediye bütçeleri bütçe açıklarını genellikle borçlanma ile karşılamaktadır. Aynı zamanda mahalli idareler arasında borçlanabilme kapasitesi en yüksek olanlar büyükşehir belediyeleridir. Borçlanma kapasitesilerinin yüksekliği ve siyasi maliyetinin düşüklüğü nedeniyle belediye başkanları ve yöneticileri özgelirlerini arttırma çabasından uzaklaşmakta ve borçlanmaya yönelmektedirler (Uzunali ve Görmez, 2019:101).

Büyükşehir belediyelerinin birçok gelir kaynağı bulunmasına rağmen bu kaynakları tam kapasite ve etkin kullanamamalarından dolayı borçlanma yoluna gidilmektedir (Gölçek, 2016:68). Borçlanma sürekli gelir kaynağı olarak görüldüğünde büyükşehirlerin borçlanma maliyeti artacaktır. Büyükşehir belediyeleri gelir kaynaklarını borç faizi ödemesine ayırmak zorunda kalacaklardır. Bu durum hizmetlerin aksamasına sebep olacaktır (Uğur, 2009:178). Büyükşehir belediyelerinin öz gelir kaynaklarının arttırılması ayrıca mevcut öz gelirlerinin etkin şekilde tahsis edilmesi ve bunların da verimli şekilde kullanılması gerekmektedir (İpek ve Engin, 2016:479).

3.1. Büyükşehir Belediyelerinin Gelirleri

Mahalli idarelerin gelir kaynakları; öz gelirler, merkezi yönetimden yapılan transferler ve borçlanmadan oluşmaktadır. Öz gelirlerin başında ise vergi gelirleri gelmektedir (Agun ve Güler, 2017:893). Borçlanma gelirleri 2006 yılından itibaren gelir bütçesi içinde yer almamaktadır. Bu nedenle öz gelirler ve transferler şeklinde sınıflandırma yapılmıştır (Arıkboğa, 2016:285).

Tablo 1. Mahalli İdarelerin Gelir Kaynakları

Öz Gelirler	Transferler
<ul style="list-style-type: none"> • Vergi, • Harç, • Katılma payları ve ücretler, • Teşebbüs ve mülk gelirleri, • Menkul ve gayrimenkul gelirleri, • İşletme ve faaliyet gelirleri, • Alınan bağış ve yardımlar, • Özel gelirler, • Faizler, • Paylar ve cezalar, • Sermaye gelirleri, • Alacaklardan elde edilen tahsilâtlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Merkezi idare vergi gelirlerinden alınan paylar, • Merkezi idare bütçesine dâhil idarelerden alınan bağış ve yardımlar, • Proje yardımları, • Diğer idarelerden alınan bağış ve yardımlar (kamu kurumları)

Kaynak: Yazar tarafından mevzuat taraması yapılarak hazırlanmıştır

6360 sayılı yasanın getirdiği bir yenilik de büyükşehir belediyesi sınırları il mülki sınırları olarak tanımlamıştır. Bu durum büyükşehir belediyelerinin görev ve sorumluluklarının daha da arttırmıştır. Görev ve sorumlulukların artması da büyükşehir belediyelerine genel bütçeden aktarılan paylarda değişiklik yapılmasına neden olmuştur (Aygün Koza ve Şataf, 2019:145). 02/07/2008 tarihli ve 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanununun 2. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının yüzde 1,50’si büyükşehir dışındaki belediyelere, yüzde 4,50’si büyükşehirlerdeki ilçe belediyelerine ve yüzde 0,5’i il özel idarelerine ayrılır”. 06/06/2002 tarihli ve “4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (I) sayılı listede yer alan mallardan tahsil edilen özel tüketim vergisi hariç olmak üzere, büyükşehir belediye sınırları içinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamının yüzde 6’sı ile genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtı toplamı üzerinden büyükşehirlerdeki ilçe belediyelerine ayrılan payların yüzde 30’u büyükşehir belediye payı olarak ayrılır.”

5779 sayılı Kanun’da büyükşehir dışındaki belediyelere genel bütçe vergi gelirlerinin % 2,85’i büyükşehir ilçe belediyelerine, GBVG’nin %2,5’i büyükşehir ilçe belediyelerine aktarılmaktaydı. 6360 sayılı Kanun ise büyükşehir dışındaki belediyelere genel bütçe vergi gelirlerinin %1,5’i, büyükşehir ilçe belediyelerine ise genel bütçe vergi gelirlerinin %4,5’i aktarılmaktadır. Görüldüğü gibi il belediyelerinin genel bütçe vergi gelirlerinden aldığı pay yaklaşık %50 civarında düşmüştür. 6360 sayılı kanunda ise büyükşehirlerin genel bütçe vergi gelirlerindeen aldıkları pay yaklaşık %80 düzeyinde artmıştır (Aygün Koza ve Şataf, 2019:146).

3.2. Büyükşehir Belediyesinin Giderleri

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun 12. maddesinde mahalli idare bütçeleri, genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri arasında sayılmaktadır. Yerel yönetimlerin bütçesi, yerel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin bütçesi olarak tanımlanmıştır. Bütçe işlemleri Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği hükümleri kapsamında yürütülmektedir (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2021:3-4).

2006 yılında büyükşehir belediyelerinde analitik bütçe sınıflandırılmasına geçilmesiyle beraber büyükşehir belediyeleri ekonomik sınıflandırılmasında değişiklik olmuştur. Büyükşehir Belediye giderleri; personel giderleri, sosyal güvenlik giderleri, mal ve hizmet alımları için yapılan harcamalar, faiz harcamaları, cari transferler ve sermaye giderleri, sermaye transferleri ve borç vermeden oluşmaktadır. Yatırım ve transfer kalemleri büyükşehir belediye giderlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bunun sebebi büyükşehir belediyelerinin altyapı yatırımlarının yüksek maliyetler gerektirmesi ve ilgili belediyelerin söz konusu giderlerin finansmanında borçlanmaya başvurmasıdır. Büyükşehir harici belediyelerde kaynak sıkıntısı yaşanması durumunda belediyeler yatırım yapamamaktadır. Bu durum belediyelerin merkezi idareden gelen transferlere bağlı kalmasına sebep olmaktadır. Büyükşehir belediyelerinde durum farklıdır. Büyükşehir belediyeleri ekonomik faaliyetlerinin büyük bir bölümünün kendi bölgelerinde toplanması ilgili büyükşehir belediyelerine gelir elde etme ve bunları yatırıma dönüştürme imkânları sunmaktadır. Bu sebeple bu belediyeler normal belediyelerle kıyaslandığında

daha çok yatırım yapmaktadır. Yatırımların finansmanda borçlanmaya başvurulması transfer harcamalarının yükselmesine sebep olmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2012:321).

3.3. Büyükşehir Belediyelerinin Mali Yapısına İlişkin Literatür İncelemesi

Kamu kurum ve idarelerinin mali yapıları, bütçeleri, mali performansları, mali durumlarının değerlendirilmesi vb. konularda birçok çalışma yapılmıştır. Ancak büyükşehir belediyelerinin mali yapılarının göstergeler üzerinden karşılaştırmalı analizlerinin yapılması çok fazla yaygınlığa ulaşmadığı görülmektedir. Yapılan literatür incelemesinde büyükşehir belediyelerinin mali yapısına ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar ilgili hazırlanan bilgiler Tablo 2’de özet olarak gösterilmiştir. İlgili çalışmalar yazar, yıl, araştırma türü ve araştırma içeriği açısından incelenmiştir.

Tablo 2. Büyükşehir Belediyelerinde Yerel Yönetimlerin Mali Yapısına İlişkin Literatür Taraması

Yıl	Yazar	Türü	Araştırma İçeriği
2012	Egeli, H. ve Diril, F.	Makale	Türkiye’de yerel yönetimlerde mali özerklik ve vergilendirme vetkisinin değerlendirilmesi
2013	Arıkboğa, E.	Makale	Büyükşehir belediyelerinin geçmişi ve geleceğinin incelenmesi
2016	Arıkboğa, Ü.	Makale	Türkiye’de belediyelerin gelir yapısı kapsamında sorunlar ve çözüm önerilerinin değerlendirilmesi
2017	Agun, B. H. ve Güler, M.	Makale	2006-2015 yılları arası Büyükşehir Belediyelerinin gelir yapılarının değerlendirilmesi
2018	Kalağan, G.	Makale	Türkiye’de 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası kapsamında büyükşehirlerin yönetsel yapısı, mali/iktisadi boyutu ve geleceği üzerine inceleme
2022	Demir, E., Tuna, M., Bostancı, S.	Makale	Yerel Yönetimlerde Uygulanan Finansal Tablolar Analizine Yönelik Yaklaşımlar kapsamında Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin incelenmesi
2019	Aygün Koza, Ş. ve Şataf, C.	Makale	Antalya Büyükşehir Belediyesi’nin mali yapısının incelenmesi
2019	Uzunali, E. ve Görmez, A. H.	Makale	Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin mali yapıları ve bütçe sürdürülebilirliklerinin oran analiz yöntemiyle karşılaştırılması
2020	Oktay, T.	Makale	1855-2020 Döneminde Türkiye’de Büyükşehir Belediye Yönetiminin Gelişiminin incelenmesi

Yerel yönetimlerde mali yapı alanında çalışmaların yapılmasına da devam edilmektedir. Neredeyse her yıl alanda bu alanda düzenli çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmada ise Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin mali yapısı incelenmiştir. Çalışma teorik yönü ile daha sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici olabilecektir.

4. ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VE MALİ YAPISI

4.1. Ankara Büyükşehir Belediyesi

5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununun 7. maddesinde büyükşehir belediyelerine ait görev, yetki ve sorumluluklar yer almaktadır. Altyapı hizmetleri, ulaşım hizmetleri ve imar denetimi bu yetki, görev ve sorumluluklardan bir kaçıdır. Ankara Büyükşehir Belediyesi, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun 3. maddesinde yer alan sınıflandırmaya göre genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri içerisinde yer almaktadır. Faaliyetlerini 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu’nda yer alan görev, yetki, imtiyaz ve sorumluluklar kapsamında yerine getirmektedir.

6360 sayılı Kanun ile yapılan düzenleme ile Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırları il mülki sınırları olarak değiştirilmiştir. Buna göre Büyükşehir Belediyesi sınırlarındaki "Altındağ, Çankaya, Yenimahalle, Keçiören, Mamak, Sincan, Gölbaşı, Etimesgut, Çubuk, Akyurt, Kalecik, Kazan, Ayaş, Pirsaklar, Bala, Elmadağ" ilçelerine "Evren, Şereflikoçhisar, Haymana, Güdül, Nallıhan, Beypazarı, Polatlı, Çamlıdere ve Kızılcahamam" ilçeleri de katılarak 16 olan ilçe sayısı 25’e yükselmiştir (ABB Yetki Alanı, 2023). Ankara Büyükşehir Belediyesinin tarihsesine bakıldığında önemli belirli dönemler olduğu görülmektedir (ABB Tarihçe, 2023r);

- Tanzimat Dönemi’ne kadar modern manada bir yerel yönetimin olmadığı görülmektedir. Modern anlamda yerel yönetimlerin oluşması Tanzimat’ın ilan edilmesine dayanmaktadır. 1921 Anayasasında yerel yönetimlerden bahsedilmiştir. O dönemki yerel yönetim uygulamalarına katkı sağlayacak kanun ve mevzuatlarda çalışmalar yapılmıştır. Ankara’nın başkent oluşuyla imar çalışmalarının hız kazanması kanun ve mevzuatta yapılan çalışmaların sonucudur.

- Ankara başkent olduktan sonra 16.02.1924'te 417 sayılı kanun ile şehrin adı değiştirilerek “Ankara Şehremaneti” kurulmuştur. Başkent belediye yönetimi diğer belediyelerden ayrılmış ve ayrı yasa ile yönetilmiştir. Bu durum belediyeçilik uygulamalarında öncü girişimin merkezi olmuştur.
- 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte 1924 tarihli “Ankara Şehremaneti Yasası” yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni kanun belediyenin hizmet alanları genişletmiştir. 1580 sayılı Belediye Yasası'nda her türlü yerel hizmet belediyelere verilmiştir. Bunun yanı sıra Ankara ve İstanbul'da belediye ve valilik tek bir idarede birleştirilmiştir.
- 1961 Anayasasında “Mahallî idareler, il, belediye veya köy halkının müşterek mahallî ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileridir” hükmü yer almıştır (1961 Anayasası, md.116). Bu düzenlemeye ilaveten 1961 Anayasası döneminde getirilen yeniliklerden biri de belediye başkanının doğrudan halk tarafından seçilmesidir. Ayrıca belediye hizmetleri valilikten ayrılmıştır.
- 1984'de Büyükşehir yönetimi uygulamasına geçilmiştir. 1982 Anayasası'nın 127. maddesinde yer alan “Büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir” hüküm büyükşehir yönetiminin yasal dayanağını oluşturmaktadır.

4.2. Ankara Büyükşehir Belediye Gelirleri

Ankara Büyükşehir Belediye gelirleri; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Yasası ve 5779 sayılı İl Özel İdarelerine ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Yasa ile ilgili diğer mali mevzuatta düzenlenmiştir. Bu yasalar kapsamında büyükşehir belediyesinin gelirleri vergi gelirleri, mülk ve teşebbüs gelirleri, alınan bağış ve yardımlar, genel bütçe vergi gelirleri payı, kişi ve kurumlardan alınan diğer paylar, diğer gelirler, sermaye gelirleri şeklinde gruplandırılabilir.

Tablo 3. Ankara Büyükşehir Belediyesi 2012-2023 Dönemi Gerçekleşen Gelir Bütçesi

Yıl	Vergi Gelirleri	Mülk ve Teşebbüs Gelirleri	Alınan Bağış ve Yardımlar	Diğer Gelirler
2012	43.103.462,64	83.178.586,35	10.604.983,70	2.487.571.525,90
2013	55.923.064,37	105.152.936,13	33.269.526,10	2.772.550.708,82
2014	58.571.238,19	108.810.464,07	2.270.638,76	2.903.260.499,84
2015	63.114.308,19	105.202.624,51	27.098.215,89	3.175.268.090,42
2016	101.566.476,4	104.404.672,73	29.137.224,17	3.737.757.698,45
2017	121.057.364,0	143.559.469,75	16.794.774,22	4.686.013.798,17
2018	92.548.415,89	308.044.452,58	79.656.909,79	4.961.050.098,85
2019	83.882.274,06	206.613.502,07	2.470.700,28	5.249.289.095,31
2020	102.327.112,57	221.568.978,38	6.424.506,20	6.191.140.474,04
2021	94.615.653,34	303.605.514,41	424.267,98	8.666.599.828,34
2022	133.890.889,71	434.197.542,51	2.547.728,95	17.246.255.589,75
2023	203.237.808,48	1.062.168.077,13	7.671.382,90	29.638.871.747,59
Yıl	Sermaye Gelirleri	Alacaklardan Tahsilât	Red ve İadeler (-)	Toplam
2012	321.532.367,53			2.945.990.926,12
2013	747.449.725,11			3.714.345.960,53
2014	410.129.780,92			3.483.042.621,78
2015	1.007.160.118,45			4.377.843.357,46
2016	1.297.032.336,91	90.878.779,7		5.360.777.188,37
2017	1.008.534.762,69	29.593.076,4		6.005.553.245,67
2018	363.368.997,45	239.054.937,63		6.043.723.812,19
2019	144.434.629,23	45.720.209,51		5.732.410.410,46
2020	192.728.399,33	64.845.724,09		6.779.035.194,61
2021	326.181.182,90	57.704.649,92	109.545.788,718	9.339.585.308,18
2022	1.198.528.100,60	121.277.209,45		19.136.697.060,97
2023	3.028.187.380,24	239.231.145,88		34.179.367.542,22

Kaynak: 2012 - 2023 Ankara Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporlarından derlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

2012 - 2023 yılları itibariyle Ankara Büyükşehir Belediyesi toplam gelirleri 2014 ve 2019 yılları haricinde sürekli olarak artmıştır. Her iki yılın da belediye seçimlerine denk gelmesi dikkat çekicidir. Vergi gelirleri birkaç yıl (2018, 2019 ve 2021 yılları) haricinde bir önceki yıla göre artmaktadır. Mülk ve teşebbüs gelirleri birkaç yıl haricinde (2015, 2016 ve 2019 yılları) genel olarak artmıştır.

Alınan bağış ve yardımlarda ise sürekli artış yönünde bir istikrar görünmemekle birlikte aynı zamanda bir dalgalanma da söz konusudur. 2012 - 2015 yılları arasında alacaklardan tahsilât geliri olmamıştır. Vergi gelirleri, bütçe önem sırasında genellikle dördüncü sırada yer almaktadır. 2018 yılında ise vergi gelirleri beşinci sıraya gerilemiştir.

Mülk ve teşebbüs gelirleri, belediyenin öz gelir kaynağıdır. Belediyeye ait gayrimenkulün kiralanması ve satışından elde edilen mülk geliri olup ticari ve mali kuruluşlardan elde edilen gelir ise teşebbüs gelirleridir. 2012 - 2022 yılları gerçekleşen gelir bütçesine bakıldığında mülk ve teşebbüs gelirlerinin gelir bütçesinde genel olarak üçüncü sırada olduğu görülmektedir.

2019 ve 2020 yıllarında ise gelir bütçesinde ikinci sıradadır. Bağış ve yardımlar, bütçe gelirleri içerisinde çok önemli bir paya sahip değildir. Tablo 1'e bakıldığı zaman alınan bağış ve yardımların en fazla 2018 yılında olduğu görülmektedir. İstikrarlı bir yükseliş ve düşüş söz konusu değildir. Örneğin 2018 yılında 79.656.909,79 TL olan bağış ve yardımlar 2020 yılında 2.470.700,28 TL'ye gerilemiştir.

Ankara Büyükşehir Belediyesi 2012-2023 gelir bütçesine bakıldığı zaman en önemli gelir kaynağının diğer gelirler olduğu görülmektedir. Tabloda da görüldüğü üzere 2012 - 2023 yıllarında en fazla paya sahiptir. Bununla birlikte diğer gelirler Genel Bütçe ve Merkezi İdare Vergi gelirlerinden alınan paylardan oluşmaktadır. 2022 yılında %94,24 oranla diğer gelirler bütçe gelirlerinde en yüksek paya sahiptir.

Sermaye gelirlerinin genel bütçe içinde gerçekleşme oranının en fazla olduğu yıl %23,43 ile 2016'dır. Alacaklardan tahsilâtın yanı sıra red ve iadeler bütçede çok önemli bir yere sahip değildir. Tablo 1'den görüleceği üzere alacaklardan tahsilât 2016 yılına kadar herhangi bir gelir getirmemiş, 2016 yılından itibaren gelir getirmeye başlamıştır. Red ve iadeler ise 2021 yılında gelir bütçesinde eksilmeye yol açmıştır.

2020 yılı incelendiğinde net bütçe gelirin %94,81 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Vergi gelirleri, sermaye gelirleri, alınan bağış ve yardımların gerçekleşme oranı sırasıyla %41,29, %15,64, %988,39'dur. Vergi gelirleri ve sermaye gelirleri beklenenin altında gerçekleşirken alınan bağış ve yardımlar öngörülenden oldukça fazladır. Bütçe gelirlerinde gerçekleşen bu sapmalar pandemi döneminin yanı sıra gayrimenkul satışlarının planlandığı gibi yapılmamasından kaynaklanmaktadır (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2021:6).

2020 yılında toplam gelirler 2019 yılı ile kıyaslandığında %18 oranında artmıştır. Diğer gelirlerde yaşanan %18 oranındaki artış belirleyicidir. Söz konusu artışta, merkezi idare vergi gelirlerinden alınan paylarda görülen %26'luk artışın etkisi oldukça fazladır (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2021:6).

Tablo 1'de görüldüğü gibi 2022 yılına ait toplam gelirler bir önceki yıl ile kıyaslandığında %104,90 düzeyinde artış göstermiştir. Bu çerçevede; alınan bağış ve yardımlarda %500,50, diğer gelirlerde %99,38 ve sermaye gelirlerinde %447,50 seviyesinde yükselmeler toplam artış üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. İlgili artış önemli oranda Belediyenin yıl içinde yaptığı yüksek meblağdaki arsa satışı, gerçek kişilerden aldığı karşılıksız bağışlar ve merkezi idare vergi gelirlerinden aldığı payların artmasından kaynaklanmaktadır (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2023:6-7).

4.3. Ankara Büyükşehir Belediye Giderleri

Ankara Büyükşehir Belediye bütçesinde yer alan giderler; mal ve hizmet alımları için yapılan harcamalar, personel giderleri, sosyal güvenlik giderleri, cari ve sermaye transferleri, faiz, sermaye giderleridir. Ankara Büyükşehir Belediyesinin 2012-2022 dönemine ait harcamalar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Ankara Büyükşehir Belediyesi 2012-2023 Dönemi Gider Bütçesi

Yıl	Personel Giderleri	Sosyal Güvenlik Giderleri	Mal ve Hizmet Alım Giderleri	Faiz Giderleri	Cari Transferler
2012	181.656.592,93	25.706.740,42	1.004.049.363,45	181.986.373,64	196.991.842,06
2013	213.065.607,30	30.883.703,77	1.603.327.530,59	102.808.555,67	269.435.177,38
2014	261.913.535,16	33.143.219,71	1.718.160.631,79	184.534.873,68	228.564.971,55
2015	292.739.437,04	39.972.409,54	1.810.554.218,79	198.510.682,28	249.477.052,38
2016	296.035.052,84	42.158.321,47	2.257.754.496,11	174.413.246,61	334.287.426,74
2017	306.256.344,76	41.794.913,56	2.330.098.330,59	142.102.731,34	394.284.791,93
2018	359.274.299,52	48.421.655,920	2.005.496.487,93	148.263.731,41	542.048.409,10
2019	396.246.994,18	51.439.195,56	1.599.182.713,49	173.629.867,08	437.640.514,32
2020	453.809.181,14	55.984.400,45	1.877.520.889,52	195.802.225,81	577.500.813,07
2021	537.129.450,83	67.618.598,61	2.895.190.909,08	124.096.846,19	1.678.130.898,52
2022	994.861.396,25	111.646.411,60	6.562.188.222,16	129.804.188,65	4.388.907.598,33
2023	1.785.920.255,78	172.805.065,81	12.211.723.733,24	126.944.625,29	6.779.869.410,82
Yıl	Sermaye Giderleri	Sermaye Transferleri	Borç Verme	Yedek Ödenek	Toplam
2012	915.490.492,06	1.400.000,00	171.711.467,53	0,00	2.665.848.114,63
2013	2.335.083.398,05	116.186.869,29	510.422.573,65	0,00	5.181.213.415,70
2014	1.790.772.917,60	160.000,00	255.000.000,00	0,00	4.472.250.149,49
2015	1.433.042.565,68	5.021.180,00	110.000.000,002	0,00	4.139.317.545,71
2016	1.796.900.456,08	1.000.000,00	435.070.877,54	0,00	5.337.619.877,39
2017	2.854.152.295,76	23.248.990,44	252.433.884,19	0,00	6.344.372.282,57
2018	3.055.169.630,16	102.518.421,56	353.253.281,16	0,00	6.614.445.916,76
2019	1.264.090.709,42	96.269.378,74	1.009.698.630,96	0,00	5.028.198.003,75
2020	1.539.190.549,80	154.970.545,86	824.870.579,27	0,00	5.679.649.184,92
2021	1.960.697.489,04	27.837.741,84	389.360.792,64	0,00	7.680.062.726,75
2022	5.722.828.533,68	33.207.091,62	1.003.100.823,57	0,00	18.946.544.265,86
2023	11.080.386.315,17	136.454.558,59	1.358.735.840,02	0,00	33.652.839.804,72

Kaynak: 2012-2023 Ankara Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporlarından derlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ankara Büyükşehir Belediyesi gider bütçesine incelendiğinde 2014, 2015 ve 2019 yılları haricinde toplam giderlerin bir önceki yıla göre artış gösterdiği görülmektedir. Mal ve hizmet alım giderleri 2012, 2015, 2016, 2019, 2020, 2021 ve 2022 yıllarında gider bütçesinde en fazla paya sahiptir. Mal ve hizmet alım giderleri 2017, 2018, 2019 yılları haricinde her yıl düzenli olarak artan giderler arasındadır. 2012 - 2023 yılları arasında öngörülen bütçeye göre gerçekleşen bütçede mal ve hizmet giderlerinin gerçekleşme rakamları genel itibarıyla yüksektir. Dolayısıyla mal ve hizmet alımları gider kalemleri içerisinde en yüksek paya sahiptir. Mal ve hizmet alım giderleri %34 ile 2022 yılı mali yılı gider bütçesinde toplam gerçekleşme içinde en fazla paya sahiptir.

Tablo 2'ye bakıldığında personel giderlerinin gider bütçesi içinde genel olarak 4. sırada olduğu görülmektedir. Personel giderlerinde her yıl istikrarlı bir artış olmuştur. Buna rağmen bir önceki yıla göre artış oranı sınırlıdır. Bunun nedeni 5393 sayılı Belediye Yasasının 49. maddesindeki "*Belediyenin yıllık toplam personel giderleri, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin 213 sayılı Vergi Usul Kanununa göre belirlenecek yeniden değerlendirme katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarın yüzde otuzunu aşamaz*" hükmüdür.

Tablo 2'de görüldüğü üzere Sosyal Güvenlik Giderleri'nde 2021 yılından 2022 yılına geçiş yapıldığında önemli bir artış söz konusu olmuştur. Faiz giderleri, her türlü borçlanma için verilen faiz ödemelerini kapsamaktadır. Alınan iç ve dış borçların faizlerinin gösterilmesi amacıyla bütçede yer alan bir gider türüdür (Şeker, t.y.:99). Tabloya bakıldığında faiz giderlerinin bazı yıllar artarken bazı yıllar azaldığı görülmektedir.

Cari transferler kaleminde sermaye birikimi için yapılanlar haricinde, görev zararları ve hazine yardımları gibi karşılıksız ödemeler bulunmaktadır (Şeker, t.y.:99). 2022 toplam bütçe giderlerinin %23,16'sını cari transferler oluşturmaktadır. Cari transfer giderlerinde 2021 ve 2022 yıllarında önceki yıllara göre ciddi oranda artış görülmektedir. Sermaye giderleri bilindiği gibi devletin mal varlığını artırıcı nitelikteki harcamalardır. Sermaye giderleri; 2014, 2015 ve 2019 yılları haricinde bir önceki yıla göre sürekli artış göstermiştir. Sermaye giderlerinde en fazla artışın olduğu yıl 2022 yılıdır. Sermaye giderlerinin 2022 mali yılı gider bütçesinde gerçekleşme oranı %30,2'dir. Sırasına göre 2022 mali yılı gider bütçesinin 5,29'u, 2021 mali yılı gider bütçesinin 5,07'si, 2020 mali yılı gider bütçesinin %14,52'si borç vermeden oluşmaktadır. Gider bütçesi

kalemünde yer alan bir başka kalem de yedek ödenektir. Mahalli İdareler Muhasebe ve Bütçe Yönetmeliğine göre yedek ödenek tanımlanmıştır. Buna göre;

“Bütçede öngörülen hizmet ve amaçları gerçekleştirmek, ödenek yetersizliğini gidermek veya bütçenin düzenlenmesi ve görüşülmesi sırasında düşünülmeyen veya öngörülmeyen ve bütçede tertibi bulunmayan ancak yerine getirilmesi zorunlu hizmetlere ilişkin giderleri karşılamak üzere, gerektiğinde diğer tertiplere aktarma yapmak amacıyla “09-Yedek Ödenek” tertibine bütçe gelirleri toplamının %10’undan fazla olmamak kaydıyla en az % 5 ödenek konulur”

Son 11 yılda yedek ödenek talep edilmemiştir. 2020 yılına ait bütçe giderleri toplamı 2019 yılı ile kıyaslandığında %13 oranında artmıştır. Tablo 2 incelendiğinde 2020 yılında sermaye transferlerinin %61, cari transferlerin %32 oranında artış olduğu görülmektedir. Cari transfer harcamalarında yaşanan artış pandemi döneminden ve sermaye transferi harcamalarında yaşanan artış da ortak olunan şirketlerin bazılarının sermayelerini arttırma yönünde karar almalarından kaynaklanmaktadır. Harcama kalemleri içerisinde sadece borç verme giderlerinde azalma olmuştur (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2021:7).

Tablo 2’de de görüldüğü üzere 2020 yılı gider bütçesi gerçekleşme yüzdesi %79,44 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye transferleri, borç verme ve cari transfer kalemleri öngörülenin oldukça üstünde gerçekleşmiş sermaye harcamaları ise tahmin edilenin %60,18’i civarında gerçeklemiştir. Söz konusu sapmanın esas nedeni pandemi döneminde yatırım harcamaları yerine transfer harcamalarına ağırlık verilmesidir (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2021:6).

2021 yılına ait bütçe giderleri incelendiğinde %99,74 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Sırasıyla mal ve hizmet alım giderlerinde ve cari transferlerde bütçede öngörülen tutar %114,15 ve %144,65 seviyesinde aşılmıştır. Borç verme %1.297,87 oranla ve tahmin edilen tutarın oldukça üstünde gerçekleşmiştir. Bu gider kalemleri dışında kalan giderler tahmin edilenin altında gerçekleşmiştir. Mal ve hizmet alım giderleri ve cari transferlerde sapmaların esas nedeni, pandemi sürecinin devam etmesi ve ekonomiden kaynaklanan problemler sebebiyle yatırım giderlerinden daha çok transfer giderlerine ağırlık verilmesidir. Borç verme kalemindeki yüksek artışın sebebi ise Kurumun bağlı ortaklığı olan EGO Genel Müdürlüğüne yapılan ödemelerdir (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2022:6).

2021 yılı 2020 yılı ile kıyaslandığında faiz giderleri ve borç verme kalemlerinde azalma meydana gelmiştir. Faiz azalması borç faizlerindeki ödemelerin gerçekleşmesinden kaynaklanmadır. Bilhassa bütçe dengesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla tasarruf aracılığıyla sermaye transferleri azaltılmış ve bütçe dengeliği sağlanmaya çalışılmıştır (T.C. Sayıştay Başkanlığı, 2022:7-8).

Ankara Büyükşehir Belediyesi gelir ve giderlerinin incelenmesi, yıllara göre karşılaştırılması başlı başına yeni çalışma konuları olabilecek düzeydedir. Bu nedenle bu gelir ve gider kalemlerinin detaylı olarak incelenmesi çalışma kapsamını aşacaktır. Ancak örnek olması dolayısıyla Ankara Büyükşehir Belediyesi giderleri içerisinde basında sıkça konuşulması nedeniyle “sosyal yardım giderleri” ve “fen işleri hizmetleri” kalemleri ana hatları ile örneklendirilmiştir.

4.3.1. Ankara Büyükşehir Belediyesinin Sosyal Yardım Hizmetleri

Fonksiyonel sınıflandırma kapsamında 2021 yılında sosyal güvenlik, sosyal yardım hizmetleri kalemlerinde 1.038.395.987,38 TL gider gerçekleşmiştir. Bu tutarın büyük bir payını sosyal yardımdan yararlanan aileler için verilen ve Türkiye’nin en geniş kapsamlı şehir kartı sayılan “Başkent Kart” oluşturmaktadır. Başkent Kart ile 2021 yılının mayıs ve aralık ayları arasında toplam 284 milyon 933 bin 611 TL’lik harcama yapılmıştır. Başkent Kart, en fazla gıda harcamalarında kullanılmış; 136 milyon 990 bin 741 TL gıda harcaması yapılmıştır (ABB Haberler, 2021b). Ailesi sosyal yardım alan 163 bin 459 çocuğun ailelerinin başkent kartlarına eğitim giderleri için 24 milyon 518 bin 850 TL yüklenmiştir (ABB Projeler, 2023a).

Covid-19 salgınında pandemi sebebiyle mağdur olan, iş yerleri kapanan ve işsiz kalan 25.579 kişiye 10.482.900 TL nakdi yardım yapılmıştır (ABB Projeler, 2023b). 2022 yılı içinde 253.103 aileye toplam 161.258.215,41 TL tutarında doğalgaz yardımı yapılmıştır. Yine aynı yıl 19.391 aileye toplam 74.052.000,00 TL tutarında kömür yardımı yapılmıştır. (ABB Projeler, 2023c). Ankara Büyükşehir Belediyesinin bu hizmetlerinin yanı sıra ev eşyası desteği, süt yardımı, öğrenciye ulaşım desteği, servis yardımı, mazot desteği, sıvı gübre desteği gibi pek çok sosyal yardım hizmetleri bulunmaktadır.

4.3.2. Ankara Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Hizmetleri

Ankara Büyükşehir Belediyesi su temini, atık su arıtma, katı atık yönetimi, ulaşım, gaz dağıtım, iskân ve kentsel planlama gibi hizmetleri ya doğrudan ya da bünyesindeki şirket aracılığı ile sağlamaktadır. Ankara Elektrik, Gaz ve Otobüs İşletme Müdürlüğü (EGO Genel Müdürlüğü), tamamı Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne ait bir belediye şirkettir. 1942 yılında kurulan Şirket, şehre elektrik, kömür gazı, toplu taşıma gibi geniş bir yelpazede hizmet sunmakta olup, kendine ait bağımsız bütçe ve organizasyon yapısına sahiptir. EGO hâlihazırda Ankara toplu taşıma hizmetlerinin otobüs ve raylı sistem işletmeciliğinin yanı sıra ulaşım planlama hizmetlerini de üstlenmektedir (EBRD, 2023).

Dikimevi - NATO yolu Raylı Sistem Hattı projesi için belediyeye 125 milyon Euro'ya kadar imtiyazlı kredi verilmiştir. Kredi gelirleri, Dikimevi - Nato yolu metro hattının inşaatı için kullanılacaktır (ABB Projeler, 2023). Dikimevi-Mamak Metrosu için Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ve Fransız Kalkınma Ajansı ile 12 yıllık (4 yılı geri ödemesiz) 250 milyon Euro tutarında sözleşme imzalanmıştır. Bu proje Dikimevi-NATO yolu Raylı Sistem Uzatma Hattı Projesi kapsamındadır (ABB Haberler, 2023d).

Dikimevi – Natoyolu Metro Hattı projesi, AŞTİ – Dikimevi istasyonları arasında çalışan mevcut A1 hattının devamı olup, Dikimevi İstasyonu'ndan sonra Çankaya ilçesinde başlayacak, Mamak ilçesi boyunca devam edecektir. Abidinpaşa olmak üzere 8 istasyondan oluşacaktır. Âşık Veysel, Tuzluca, Orgeneral Zeki Doğan, Fahri Korutürk, Cengizhan, Akşemsettin ve Natoyolu Mamak ilçesinden şehir merkezine demiryolu bağlantısı sağlamaktadır. İlaveten genel bağlantı ve erişilebilirlik açısından ciddi bir artışa neden olmaktadır. Proje aşağıdaki özellikleri içermektedir (EBRD, 2023);

- 7,46 km'lik hat uzatmasının inşaat işleri
- Asansör ve yürüyen merdivenler
- Enerji temini ve dağıtım
- Diğer iki hat arasında sinyalizasyon
- İletişim ve çevre sistemleri

Yeni metro hattının inşaat maliyetinin 337,4 milyon Avro olduğu tahmin edilmektedir. Projenin uzunluğu 7,46 km'dir. Belediye, yatırım için merkezi hükümetten onay alacaktır. Onayların alınmasının ardından Proje dış finansmana uygun hale gelecektir. İhale süreci bankaların tedarik politikası ve kurallarına göre başlatılacaktır.

Ankara Ulaşım Sistemi ile Entegrasyon: Ankaray şu anda AŞTİ – Dikimevi arasında 11 istasyonlu (AŞTİ ile Depo sahası dâhil edilirse 8,52 km) 7,82 km'lik bir hat üzerinde çalışmaktadır. Söğütözü-AŞTİ ve Dikimevi-Natoyolu hattının işletmeye alınmasıyla hattın toplam uzunluğu 16,37 kilometreye ulaşacaktır. Mevcut Depo alanı hizmet vermeye devam edecektir (EBRD, 2023). Fen işleri kategorisinde tamamlanan projeler Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Fen İşleri Kategorisinde Tamamlanan Projeler

Proje adı	Maliyet
Bağlıca	51 milyon 636 bin TL
Türk Kızılay	30 milyon 248 bin TL
Etimesgut Türk Kızılayı Caddesi 2 Adet Köprülü Kavşak	30 milyon 248 bin ₺
Yenikent'de Köprü ve Yol Genişletme Çalışması	28 milyon TL
Sincan OSB Köprülü Kavşağı	19 milyon TL
Şaşmaz Bulvarı 2 adet Köprülü Kavşak	22 milyon 834 bin TL
Hasköy Köprülü Kavşağı	3 milyon 400 bin TL
Başer Köprülü Kavşağı	20 milyon TL
İstasyon Caddesi Alternatif Yol Projesi ¹	126 milyon TL
Eşref Akıncı Kışlası Önü Köprülü Kavşak	25 milyon 961 bin TL
TRT Önü Köprülü Kavşak	27 milyon 800 bin TL
Turan Güneş Bulvarı Panora Köprülü Kavşak	24 milyon TL
Eskişehir Yolu - 3 Kavşak	45 milyon TL

Kaynak: ABB Projelerinin Fen İşleri Verileri Kullanılarak Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

¹ Altyapı çalışmalarının maliyeti 163 milyon TL'dir.

Ankara Büyükşehir belediyesi iştiraklerinden olan BelPlas'ın ürettiği yol çizgi boyası yurt dışında da talep görmüştür. Bu ihracatından 1,4 milyon dolar gelir elde edilmiştir (ABB Projeler, 2023d).

4.4. Ankara Büyükşehir Belediye Bütçesi

Ankara Büyükşehir Belediyesinin 2012-2023 yılları kapsamında bütçe ve kesin hesaplar karşılaştırılmıştır. Bütçe gerçekleştirme yüzdesi Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 6. 2012-2023 Yılları Kapsamında Ankara Büyükşehir Şehir Belediyesi Bütçe ve Kesin Hesaplarının Karşılaştırılması

GELİR			
Yıl	Bütçe	Kesin Hesap	Gerçekleşme Yüzdesi
2012	2.750.000.000,00	2.945.990.926,12	%107,13
2013	4.000.000.000,00	3.714.345.960,53	%92,86
2014	4.499.100.000,00	3.483.042.621,78	%77,42
2015	4.300.000.000,00	4.377.843.357,46	%101,81
2016	5.535.000.000,00	5.360.777.188,37	% 96,85%
2017	6.414.000.000,00	6.005.553.245,67	%93,63
2018	8.000.100.000,00	6.043.723.812,19	%75,55
2019	8.800.000.000,00	5.732.410.410,46	%65,14
2020	7.150.000.000,00	6.779.035.194,61	%94,81
2021	6.970.000.000,00	9.339.585.308,18	%134
2022	18.300.000.000,00	19.136.697.060,97	%104,57
2023	33.800.000.000,00	34.179.367.542,22	%101,12
GİDER			
Yıl	Bütçe	Kesin Hesap	Gerçekleşme Yüzdesi
2012	2.750.000.000,00	2.665.848.114,63	%96,94
2013	5.350.000.000,00	5.181.213.415,70	%96,85
2014	4.499.100.000,00	4.472.250.149,49	%99,40
2015	4.300.000.000,00	4.139.317.545,71	%96,26
2016	5.535.000.000,00	5.337.619.877,39	%96,43
2017	6.414.000.000,00	6.344.372.282,57	%98,91
2018	8.000.100.000,00	6.614.445.916,76	%82,68
2019	8.800.000.000,00	5.028.198.003,75	%57,14
2020	7.150.000.000,00	5.679.649.184,92	%79,44
2021	7.700.000.000,00	7.680.062.726,75	%99,74
2022	19.000.000.000,00	18.946.544.265,86	%99,72
2023	34.000.000.000,00	33.652.839.804,72	%98,97

Kaynak: 2012 - 2022 Yılları Arası Ankara Büyükşehir Belediyesi Kesin Hesaplar ve Faaliyet Raporları

Ankara Büyükşehir Belediyesinin gelir bütçesinde bütçe gerçekleştirme yüzdesi en fazla olduğu yıl, 2021 yılıdır. 2021 yılında gelir bütçesinin gerçekleştirme oranı %134'tür. Bu oran son on bir yılın en fazla gerçekleştirme yüzdesine sahip orandır. 2021 yılında tahmin edilenden daha çok gelir elde edilmiştir. Gelir bütçesinde sapmanın en çok olduğu sene 20019'dur. Gider bütçesinin en doğru tahmin edildiği yıl %99,74 ile 2021 yılıdır. Gider bütçesinde en fazla sapma %57,14 ile 2019 yılında olmuştur.

2022 yılının gelir bütçesi 18.300.000.000,00 TL olarak öngörülmüş, yılsonunda 19.136.697.060,97 TL olarak gerçekleştirilmiştir. Gelir Bütçesinin gerçekleştirme oranı %104,57'dir (Ankara BBB, 2023:62). 2023 mali yılına ait gider bütçesi 34.000.000.000,00 TL, gelir bütçesi 33.800.000.000,00 TL olarak öngörülmüştür. Gider ve gelir bütçesi arasındaki 200.000.000,00 TL'lik meblağın iç borçlanma ile finanse edilmesi öngörülmüştür. Ancak 2023 yılı gelir bütçesi için tahmin edilen tutarı aşması sebebiyle bütçe açığının borçlanma ile finanse edilmesine gerek kalmamıştır (Ankara BBB, 2024:68).

2022 yılının gider bütçesi 10.000.000.000,00 TL olarak kabul edilmiştir. Ancak yıl içerisinde genel ekonomik koşullarda yaşanan değişikliklerden dolayı ödeneklerin yeterli olmayacağı için ve 6.000.000.000,00 TL ile

3.000.000.000,00 TL olmak üzere iki kez ek bütçe yapılmıştır. Sene sonunda gider bütçesi 19.000.000.000,00 TL olmuş ve 18.946.544.265,86 TL olarak gerçekleşmiştir (Ankara BBB, 2023:63).

Aralık 2022’de Fitch Ratings tarafından yapılan değerlendirmede; Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin gelirlerinin sağlamlığı ve esnekliği, harcamaların yönetimi ve sürdürülebilirliği, yükümlülükler, likidite sağlamlığı ve esnekliği açılarından risk profilinin derecelendirmeye konu 9 belediye içinde en iyi belediye olduğu belirlenmiştir (Ankara BBB, 2023:68).

5. SONUÇ

2012-2023 yılları arasında Ankara Büyükşehir Belediyesinin gelirleri genel olarak artmıştır. Gelirler içinde en fazla paya sahip kalem diğer gelirlerdir. Diğer gelirler kalemi Genel Bütçe ve Merkezi İdare Vergi Gelirlerinden Ayrılan Paylardan oluşmaktadır. Bu sebeple büyükşehir belediyesi mali açıdan merkezi idareye bağlı durumdadır. Öz gelirler içerisinde yer alan vergi gelirlerinin artırılması mali özerkliğin sağlanması açısından gereklidir. Bu anlamda mali özerkliğin sağlanması kapsamında öz gelirlerin artırılmasına yönelik adımlar atılması gerekmektedir.

6360 sayılı yasa ile köylerin tüzel kişiliği kaldırılmış, ilçe belediyesine bağlanmıştır. Emlak vergisi ve 2464 sayılı yasa kapsamında alınması gerekli olan vergi, harç ve katılma payları süre başlangıcı, 30 Mart 2014 tarihi olmak üzere 5 yıl süreyle alınmayacaktır (TBB, 2014:11). Diğer gelirlerde düzenli bir artış söz konusudur. Ankara büyükşehir belediyesinin mali yapılanmasına yönelik bulgular şu şekilde özetlenebilir (Ankara BBB, 2023);

- 2022 yılına ait Sayıştay Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen denetim ve incelemeler neticesinde taslak denetim raporu hazırlanmıştır. Ankara Büyükşehir Belediyesi 2022 yılı Düzenlilik Denetim Raporuna göre; herhangi bir kamu zararı ve suç teşkil eden işlem bulunmamaktadır.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin uluslararası kredi derecelendirmesi yapan Fitch Ratings; belediyenin risk profilini, harcama ve borçlarının sürdürülebilirliğini, likiditenin sağlamlığını ve gelir giderini temel alarak değerlendirmektedir. Belediyeler arasında şu anki kredi notu ile mali sorumluluklarını yerine getirmede en yüksek yeteneğe sahiptir. Kurum ve kuruluşların derecelendirme notu ülke derecelendirme notundan daha yüksek olamayacaktır. Bu sebeple Ankara Büyükşehir Belediyesinin kredi notu, ülke kredi notu ile aynı düzeydedir.
- Belediye finansal kaynaklarının uluslararası standartlarda, bireye değer veren proaktif bir yönetim esas alınarak yerine getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla gelirlerin tahsilâtı ve artırılması ile ilgili çalışmalar sürdürülmektedir. Adil, şeffaf, hesap verebilir, finansal sürdürülebilirliği amaçlayan kurumsal yönetim anlayışı esas alınarak, belediye öz gelirlerinin tahsilât oranını artırmak amacıyla mükellefler nezdinde vergi yükümlülüklerinin tespitine yönelik işlemler gerçekleştirilerek, tahsil edilmesi gerekli olan vergilerin tam olarak ve zamanında tahakkuk ve tahsil edilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmüştür.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi 2023 yılı aralık ayı verileri 2019 yılı ile kıyaslandığında borç düzeyi %78,1 seviyesinde azalmıştır. 4 yılı geri ödemesiz olmak üzere toplam 12 yıl vadeli finansman sayesinde Ankara Büyükşehir Belediyesinin mali kaynaklarını verimli bir şekilde yönetebileceği ve diğer önemli projelere daha kolay odaklanacağı öngörülmektedir.

2017 ve 2018 yılında meydana gelen bütçe açığının nedenleri sırasıyla diğer gelirlerin yani merkezi idare vergi gelirlerinden alınan payların sonraki yıllara göre daha az olması, 2012-2021 yılları arasında sermaye giderlerinde en fazla artışın 2018 yılında olmasından kaynaklanmaktadır. 2019-2023 yıllarında bütçe gelirleri bütçe giderlerinden fazladır. Bütçe açığının meydana gelmemesi sebebiyle borçlanmaya gerek duyulmamıştır. Pandemi döneminde dahi bütçenin fazla vermesi kaynakların etkin kullanıldığının göstergesidir.

Çalışmada literatür taraması yapılmış olup, 2012-2023 yıllarına ait faaliyet raporları ve kesin hesaplardan elde edilen veriler ışığında gelir gider bütçesi incelenmiştir. Çalışma bütçe açığı ve fazlasının nedenleri açısından Demir vd.’nin (2022) yapmış oldukları çalışma ile benzerlik göstermektedir. Farklı yönü ise çalışmada sadece ilgili yıllara ait gelir gider incelemesi yapılmamış aynı zamanda büyükşehir belediye oluşum süreci detaylı ele alınmıştır. Bir diğer farklı yönü ise Demir vd.’nin (2022) yapmış oldukları çalışmada finansal analizler aracılığıyla yerel yönetimlerde güçlü finansal yapının oluşacağı, finansal performansın, faaliyet sonuçlarının verimlilik ve etkinlik açısından belli aralıklarla analiz edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Finansal analizler yerel yönetimlerin gelecekte karşılaşılabilecek sorunlarla ilgili öngöründe bulunması, bütçe tahmini ile performans ölçülmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Gelecek dönemle ilgili plan ve tahminlerde bu analizlerden

faýdalanılmaktadır. Mali tablo analizlerini özel sektör kar amacı ile hareket etmesi ve rekabet sebebiyle kamu sektörüne göre daha fazla kullanmaktadır. Dolayısıyla finansal analizler yerel yönetimler açısından önem arz etmektedir.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “en az iki dış hakem” ve “çift taraflı körleme” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Makalede kullanılan ölçek için yazar(lar) tarafından ölçeğin orjinal sahibinden izin alındığı beyan edilmiştir. Yazar, dergiye imzalı “Telif Devir Formu” belgesi göndermişlerdir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye “Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu” gönderilmiştir. Yazar, çalışmanın tüm bölümlerine ve aşamalarına tek başına katkıda bulunmuştur. / This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. For the scale used in the article, it is declared by the authors that permission was obtained from the original owner of the scale. The author sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the authors on this subject. The author contributed to all sections and stages of the study alone.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Şenol (2012), “6360 Sayılı Yasa’nın Türkiye’nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, S.6(13), ss.153-176.
- AGUN, Bilge Hakan ve GÜLER, Mahmut (2017), "Büyükşehir Belediyelerinin Gelir Yapılarının Değerlendirilmesi: 2006-2015", **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.1(Özel Sayı 4), ss.887-903.
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2013), **2012 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/0e784f5ee6c3d8cf6bd49ed404b9a0ad.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2014), **2013 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/2a626cd6113be3baddfcb924a0bada09.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2015), **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/cd449cdc11000df7eb08ffd11f095087.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2016), **2015 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/dd7dd4fd3dd1d8160d5badf3b59902b8.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2017), **2016 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/28183594390c341ef0785e6610942854.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).

- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2018), **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/bb17b0afbaa514c1ade81e330a9cf4f6.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2019), **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/1b89fa490b39665e16bb73ccf47f6e22.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2020), **2019 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/2ac446356c7d541a199be448a8644aa1.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2021a), **2020 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/13/f9bef5ef1a652d26dcee80f2496cf550.pdf> (Erişim tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2021b), “*Başkent Kart En Çok Gıda Harcamalarında Kullanıldı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/haberler/baskent-kart-en-cok-gida-harcamalarinda-kullanildi-15144> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2022), **2021 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/04/20/82a847b1e04a4e9f7d6b48d7e8ff52db.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023a), **2022 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2023/04/28/ff8e07317671fefec78f571aaa7ea84b.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023b), “*Bağlıca*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/baglica-48> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023c), “*Başer Köprülü Kavşağı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/baser-koprulu-kavsagi-43> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023d), “*Başkentte 12 Yıl Sonra Metro Projesi: Dikimevi – Mamak Metro Projesinde İmzalar Atıldı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/haberler/baskentte-12-yil-sonra-metro-projesi-dikimevi-mamak-metro-projesi-nde-imzalar-atildi-16535> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023e), “*Dikimevi – Natoyolu Raylı Sistem Hattı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/dikimevi-natoyolu-rayli-sistem-hatti-2> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023f), “*Eskişehir Yolu 3 Kavşak*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/eskisehir-yolu-3-kavsak-38> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023g), “*Esnafa Nakit Yardımı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/esnafa-nakit-yardimi-83> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023h), “*Eşref Akıncı Kışlası Önü Köprülü Kavşak*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/esref-akinci-kislasi-onu-koprulu-kavsak-41> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).

- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023i), “*Etimesgut Türk Kızılayı Caddesi 2 adet Köprülü Kavşak*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/etimesgut-turk-kizilayi-caddesi-2-adet-koprulu-kavsak-49> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023j), “*Hasköy Köprülü Kavşağı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/haskoy-koprulu-kavsagi-44> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023k), “*İstasyon Caddesi Alternatif Yol Projesi*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/istasyon-caddesi-alternatif-yol-projesi-42> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023m), “*Kirtasiye Yardımı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/kirtasiye-yardimi-97> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023n), “*Kurumsal Yetki Alanı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/kurumsal/yetki-alani> (Erişim Tarihi: 25.07.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023o), “*Sincan OSB Köprülü Kavşağı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/sincan-osb-koprulu-kavsagi-46> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023p), “*Susmaz Bulvarı 2 Adet Köprülü Kavşak*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/sasmaz-bulvari-2-adet-koprulu-kavsak-45> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023r), “*Tarihçe*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/kurumsal/tarihce> (Erişim Tarihi: 25.07.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023s), “*TRT Önü Köprülü Kavşak*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/trt-onu-koprulu-kavsak-40> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023t), “*Turan Güneş Bulvarı Panora Önü Köprülü Kavşak*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/turan-gunes-bulvari-panora-onu-koprulu-kavsak-39> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023u), “*Türk Kızılayı*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/turk-kizilayi-50> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023v), “*Yakacak Yardımları*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/yakacak-yardimlari-76> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023y), “*Yenikent'te Köprü ve Yol Genişletme Çalışması*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/yenikent-te-kopru-ve-yol-genisletme-calismasi-47> (Erişim Tarihi: 05.08.2024).
- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2023z), “*Yol Çizgi Boyası Üretimi*”, **Ankara BBB Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.ankara.bel.tr/projeler/detay/yol-cizgi-boyasi-uretimi-32> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).

- ANKARA BBB - ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI (2024), **2023 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Yayını, Ankara, <https://s.ankara.bel.tr/files/2024/04/29/c74fd3946c70993f36a045e1895159e0.pdf> (Erişim tarihi: 05.08.2024).
- ARIKBOĞA, Erbay (2013), “*Geçmişten Geleceğe Büyükşehir Belediye Modeli*”, **Yerel Politikalar Dergisi**, S.2(3), ss.48-95.
- ARIKBOĞA, Ülkü (2016), “*Türkiye’de Belediyelerin Gelir Yapısı: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.13(33), ss.276-297.
- AYGÜN KOZA, Şerife ve ŞATAF, Ceyda (2019), “*Antalya Büyükşehir Belediyesinin Mali Yapısının Değerlendirilmesi*”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, S.2(1), ss.142-157.
- AZAKLI, Sedat ve ÖZGÜR, Hüseyin (2005), “*Belediye Organları ve Organlar Arası İlişkiler: Başkan, Meclis ve Encümen*”, **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I: Reform** (Ed. Hüseyin Özgür, Muhammet Kösecik), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, ss.297-319.
- DEMİR, Erol, TUNA, Mustafa ve BOSTANCI, Sevilay (2022), “*Yerel Yönetimlerde Uygulanan Finansal Tablolar Analizine Yönelik Yaklaşımlar: Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği*”, **Journal of Academic Social Science Studies**, S.15(92), ss.383-409.
- EBDR - EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT (2023), **Türkiye, Ankara Metro Project**, Under: Green Cities Framework 2 Window Iı Extension 2 Framework.
- EGELİ, Haluk ve DİRİL, Funda (2012), “*Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve Vergilendirme Yetkisi*”, **Sayıştay Dergisi**, S.84, ss.25-44.
- GÖLÇEK, Gökhan Ali (2016), “*Yerel Yönetimlerde Borçlanma*”, **TBB İller ve Belediyeler Dergisi**, S.814, ss.62-68.
- HATİPOĞLU, Cengiz (2005), “*Yerel Yönetimler ve Vergilendirme Yetkileri*”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İPEK, Selçuk ve ENGİN, Rıdvan (2016), “*Belediye Gelirleri İçinde Harcamalara Katılma Paylarının Yeri ve Önemi: Çanakkale Belediyesi Örneği*”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, S.14(28), ss.467- 481.
- KALAGAN, Gökhan (2018), “*Türkiye’de 6360 sayılı Büyükşehir Yasası Kapsamında Büyükşehirler/Bütünşehirler: Yönetimsel Yapı, Mali/İktisadi Boyut ve Gelecek Vizyonu Üzerine Bir Tartışma*”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.10(25), ss.591-603.
- KILIÇASLAN, Harun ve YAVAN, Sercan (2017), “*Rant Vergisi: Avusturya ve İsviçre Örnekleri ve Türkiye’ye İlişkin Bir Değerlendirme*”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S.1, ss.47-60.
- MECEK, Mehmet ve DOĞAN, Hüsnâ (2015), “*İstihdam Açısından Yerel Yönetimlerin Organizasyon Yapısı ve Personel Yönetimi*”, **İdari ve Mali Açından Türkiye’de Yerel Yönetimler** (Ed. Mehmet Mecek, Mesut Doğan, Bekir Parlak), Bekad Yayınları, Antalya, ss.211-273.
- MECEK, Mehmet ve ATMACA, Yıldız (2020), “*Yerel Yönetimlerin İdari Yapısına İlişkin Mevzuat Analizi*”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, S.19(76), ss.2068-2087.
- OKTAY, Tarkan (2020), “*1855-2020 Döneminde Türkiye’de Büyükşehir Belediye Yönetiminin Gelişimi*”, **Strategic Public Management Journal**, S.6(12), ss.1-41.
- ÖNER, Şerif (2006), **Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye’de Belediye Yönetimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ÖZGÜR, Hüseyin ve YAVUZÇEHRE SAVAS, Pınar, (2016), “*Türkiye’nin Büyükşehir Belediyesi Sistemi: 1982-2015*”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.7(1), ss.903-926.
- PARLAK, Bekir (2015), “*Türkiye’de Değişen ve Dönüşen Büyükşehir Belediyesi: 5216 Sayılı Kanundan 6360 Sayılı Kanuna Büyük Dönüşümün Analizi*”, **İdari ve Mali Açından Türkiye’de Yerel Yönetimler** (Ed. Mehmet Mecek, Mesut Doğan, Bekir Parlak), Bekad Yayınları, Antalya, ss.115-132.

- ŞEKER, Murat (t.y.), **Kamu Maliyesi**, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını, İstanbul, <http://www.mku.edu.tr/files/1051-08328e66-2618-4ad7-b7b5-2967601e4664.pdf> (Erişim Tarihi: 25.07.2023).
- T.C. SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI (2021), “*Ankara Büyükşehir Belediyesi*”, **2020 Yılı Sayıştay Denetim Raporu**, T.C. Sayıştay Kurumsal Web Sayfası (Rapor), <https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/wEYDe2RoyX-ankara-buyuksehir-belediyesi> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- T.C. SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI, (2022), “*Ankara Büyükşehir Belediyesi*”, **2021 Yılı Sayıştay Denetim Raporu**, T.C. Sayıştay Kurumsal Web Sayfası (Rapor), <https://s.ankara.bel.tr/files/2022/11/10/771d1c8c8f57cbe18f9482c6bd996b23.pdf> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- T.C. SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI, (2023), “*Ankara Büyükşehir Belediyesi*”, **2022 Yılı Sayıştay Denetim Raporu**, T.C. Sayıştay Kurumsal Web Sayfası (Rapor), <https://www.sayistay.gov.tr/reports/download/EOQNRM8QP2-ankara-buyuksehir-belediyesi> (Erişim Tarihi: 20.08.2024).
- TBB - TÜRKİYE BELEDİYELER BİRLİĞİ (2014), **6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna İlişkin Rehber**, TBB Yayını, Ankara, https://tbb.gov.tr/storage/userfiles/rehber_ve_bilgi_notlari/6360_torba_personel_rehber.pdf (Erişim Tarihi: 28.08.2024).
- UĞUR, Alparslan (2009), “*Avrupa Birliği Ülkelerinde Yerel Yönetimlerin Borçlanma ve Mali Disiplin Sorunu*”, **Türk İdare Dergisi**, S.465, ss.177-200.
- ULUSOY, Ahmet ve AKDEMİR, Tekin (2012), **Mahalli İdareler: Teori – Uygulama - Maliye**, Seçkin Yayınları, Ankara, 7. Baskı.
- UZUNALİ, Emine ve GÖRMEZ, Abdurrahman Halit (2019), “*Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin Mali Yapıları ve Bütçe Sürdürülebilirliklerinin Oran Analiz Yöntemiyle Karşılaştırılması*”, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, S.25, ss.95-118.
- VARCAN, Nezih (2013), “*Ünite 1-4*”, **Yerel Yönetimler** (Ed. Canatay Hacıköylü), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, ss.3-92, <http://www.mku.edu.tr/files/1005-4ffd3dc1-0832-4e8f-b9e7-e6e1349a4b0b.pdf> (Erişim Tarihi: 25.03.2023).
- YETKİN, Ozan (2020), “*Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin Yapısı ve Geleceği*”, **Akademik Düşünce Dergisi**, S.1, ss.4-16.
- YILMAZ, Vedat (2018), “*6360 sayılı Yasa ile Uygulamaya Konulan Büyükşehir Modelinin Yerel Halka Yansımaları: Hatay, Malatya, Manisa ve Van Büyükşehir Belediyesi*”, **Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)**, S.5(30), ss.4364-4378.

